

faciunt, quia volunt eis carere, nec possunt. Tunc enim eas non habebunt, quando nec corruptibilem carnem
Hic liber sic incipit : *Causa propter quam scribit Apostolus.*

CAPUT XXV.

Epistolæ ad Rom. inchoata expositio, liber unus.

EPISTOLÆ quoque ad Romanos, sicut ad Galatas, expositionem susceperam. Sed hujus operis, si perficeretur, plures libri erant futuri : quorum unum in sola disputatione ipsius salutationis absolvi, ab initio scilicet usque ad illud, ubi ait : « Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. » Factum est quippe ut immoraremur, cum vellemus solvere incidentem sermoni nostro difficillimam quæstionem de peccato in Spiritum sanctum, quod non remittatur neque in hoc sæculo neque in futuro. Sed deinde alia volumina cessavi adungere exponendo Epistolam totam, ipsius operis magnitudine ac labore deterritus, et in alia faciliora deflexus sum. Ita factum est, ut librum quem feceram primum, relinquerem solum, cujus esse titulum volui, *Epistolæ ad Romanos inchoata expositio.* Ubi quod dixi, *gratiam esse in dimissione peccatorum, pacem vero in reconciliatione Dei*, ubicumque hoc dixi, non sic accipiendum est, ac si pax ipsa et reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem, sed quod specialiter nomine gratiæ remissionem significaverit peccatorum. Sicut Legem et specialiter dicimus, secundum quod dictum est, « Lex et prophetæ¹ : » et generali-

¹ Malth. xxii, 40.

ter, ut in ea sint et prophetæ. Hic liber sic incipit :
In Epistola quam Paulus apostolus scripsit ad Romanos.

CAPUT XXVI.

De diversis quæstionibus octoginta-tribus liber unus.

EST etiam inter illa quæ scripsimus quodam prolixum opus, qui tamen unus deputatur liber, cujus est titulus, *De diversis quæstionibus octoginta-tribus.* Cum autem dispersæ fuissent per chartulas multas, quoniam ab ipso primo tempore conversionis meæ, posteaquam in Africam venimus, sicut interrogabar a fratribus, quando me vacantem videbant, nulla a me servata ordinatione dictatæ sunt, jussi eas jam episcopus colligi, et unum ex eis librum fieri, adhibitis numeris, ut quod quisque legere voluerit, facile inveniatur. Harum quæstionum est :

- i. Utrum anima a se ipsa sit.
 - ii. De libero arbitrio.
 - iii. Utrum Deo auctore sit homo deterior.
 - iv. Quæ sit causa ut sit homo deterior.
 - v. Utrum animal irrationabile beatum esse possit.
 - vi. De malo.
 - vii. Quæ proprie in animante anima dicatur.
 - viii. Utrum per se anima moveatur.
 - ix. Utrum corporeis sensibus percipi veritas possit.
- In qua illud quod dixi, *Omne quod corporeus sensus attingit, quod et sensibile dicitur, sine ulla intermissione temporis commutatur, sine dubio verum qui-*

dem non est in corporibus resurrectionis incorruptibilibus, sed nunc ea nullus nostri corporis sensus attingit, nisi forte divinitus tale aliquid reveletur.

x. Utrum corpus a Deo sit.

xi. Quare Christus de foemina natus sit.

xii. Loco, ubi titulus est, Sententia cujusdam sapientis : non est mea, sed quia per me innotuit quibusdam fratribus, qui tunc a me ista diligentissime colligebant, et placuit eis, inter nostra eam scribere voluerunt. Est autem cujusdam Fontei Carthaginensis, de mente mundanda ad videndum Deum, quod Paganus quidem scripsit, sed Christianus baptizatus est mortuus.

xiii. Est, quo documento constet homines bestiis excellere.

xiv. Non fuisse corpus Domini nostri Jesu Christi phantasma.

xv. De intellectu.

xvi. De Filio Dei.

xvii. De scientia Dei.

xviii. De Trinitate.

xix. De Deo et creatura.

xx. De loco Dei.

xxi. Utrum Deus auctor mali non sit. Ubi videndum est, ne male intelligatur quod dixi, *Mali auctor non est, quia omnium quæ sunt auctor est : quia in quantum sunt, in tantum bona sunt.* Et ne hinc putetur non ab illo esse poena malorum, quæ utique malum est iis qui puniuntur. Sed hoc ita dixi quemadmodum dictum est, « Deus mortem non fecit¹ : » cum alibi scriptum sit, « Mors et vita a Domino Deo est². » Malorum ergo poena quæ a Deo est, malum est quidem malis ; sed in bonis Dei operibus est, quoniam justum

¹ Sap. 1, 13. — ² Eccli. xi, 14.

est ut mali puniantur, et utique bonum est omne quod justum est.

xxii. Deum non pati necessitatem.

xxiii. De Patre et Filio. Ubi dixi quod eam ipse genuerit, qua sapiens dicitur, sapientiam : sed melius istam quæstionem in libro postea de Trinitate tractavimus.

xxiv. Utrum et peccatum et recte factum in libero sit voluntatis arbitrio. Quod ita esse omnino verissimum est. Sed ut ad recte faciendum liberum sit, Dei gratia liberatur.

xxv. De cruce Christi.

xxvi. De differentia peccatorum.

xxvii. De providentia.

xxviii. Quare Deus mundum facere voluerit.

xxix. Utrum aliquid sit sursum aut deorsum in universo.

xxx. Utrum omnia in utilitatem hominis creata sint.

xxxi. Nec ipsa mea est, sed Ciceronis¹ ; verum quia et hæc per me innotuit fratribus, inter ista quæ colligebant scripserunt eam, volentes nosse quemadmodum virtutes animi ab illo divisæ ac definitæ sint.

xxxii. Utrum rem ullam alius alio magis intelligat, atque ita ejusdem rei per infinitum eat intelligentia.

xxxiii. De metu.

xxxiv. Utrum non aliud amandum sit quam metu carere.

xxxv. Quid amandum sit. In qua illud quod dixi, *id esse amandum, quod nihil est aliud habere quam nosse*, non satis approbo. Neque enim Deum non habebant, quibus dictum est : « Nescitis quia templum » Dei estis vos, et spiritus Dei habitat in vobis² ? » nec tamen eum noverant, vel non sicut noscendus est nove-

¹ Tullius Off. 1. — ² 1 Cor. iii, 16.

rant. Item quod dixi, *Nemo igitur beatam vitam novit, et miser est*; novit, dixi, quomodo noscenda est. Nam quis eam penitus nescit, eorum duntaxat qui jam ratione utuntur; quando quidem beatos se esse velle noverunt?

XXXVI. De nutrienda charitate. Ubi dixi, *Deus igitur et animus quo amatur, charitas proprie dicitur purgatissima et consummata, si nihil aliud amatur*. Quod si verum est, quomodo ergo Apostolus ait: « Nemo unquam carnem suam odio habuit¹? » Et ex hoc admonet ut diligantur uxores. Sed ideo dictum est, *proprie dilectio dicitur*, quoniam caro diligitur quidem, nec tamen proprie, sed propter animam cui subjacet ad usum. Nam etsi propter se ipsam videtur diligi, cum eam nolumus esse deformem, ad aliud referendum est decus ejus, ad illud scilicet, a quo decora sunt omnia.

XXXVII. De semper nato.

XXXVIII. De conformatione animæ.

XXXIX. De alimentis.

XL. Cum animarum natura una sit, unde hominum diversæ voluntates.

XLI. Cum omnia Deus fecerit, quare non æqualiter fecerit.

XLII. Quemadmodum Dei sapientia Dominus Jesus Christus et in utero matris fuerit et in coelis.

XLIII. Quare Filius Dei in homine apparuit, et Spiritus sanctus in columba².

XLIV. Quare tanto post venit Dominus Jesus Christus. Ubi cum generis humani tanquam unius hominis ætates commemorarem, dixi: *Nec oportuit venire divinitus magistrum, cujus imitatione in mores optimos formaretur, nisi tempore juventutis*. Et adjunxi ad hoc valere quod Apostolus dixit, sub Lege tanquam sub pæ-

¹ Ephes. v, 29. — ² Matth. iii, 16.

dagogo parvulos custoditos¹. Sed potest movere cur alibi dixerimus, Christum in generis humani sexta ætate tanquam in senectute venisse². Hoc ergo quod de juventute dictum est, ad vigorem fervoremque fidei refertur, quæ per dilectionem operatur: illud autem de senectute, ad temporum numerum. Potest enim intelligi utrumque in universitate hominum, quod non potest in ætatibus singulorum, sicut in corpore non potest esse simul et juvenis et senectus, in animo autem potest: illa propter alacritatem, ista propter gravitatem.

XLV. Adversus mathematicos.

XLVI. De ideis.

XLVII. Utrum aliquando cogitationes nostras videre possimus. Ubi quod dixi, *Angelica corpora, qualia nos speramus habituros, lucidissima atque ætherea esse credendum est*; si hoc sine membris quæ nunc habemus, et sine substantia, quamvis incorruptibilis, tamen carnis accipiatur, erratur. Multo autem melius in opere de Civitate Dei, quæstio ista tractata est³, de videndis cogitationibus nostris.

XLVIII. De credibilibus.

XLIX. Quare filii Israël sacrificabant visibiliter pecorum victimas.

L. De æqualitate Filii.

LI. De homine facto ad imaginem et similitudinem Dei. Ubi quid est, quod dixi, *Homo sine vita non recte appellatur*; cum dicatur homo etiam cadaver hominis. Ergo saltem dicere debui, non proprie dicitur, ubi dixi, *non recte dicitur*. Item dixi, *Neque inscite distinguitur, quod aliud sit imago et similitudo Dei, aliud ad imaginem et similitudinem Dei, sicut homi-*

¹ Galat. iii, 23. — ² Lib. i de Gen. contra Manich. c. 3. — ³ Lib. 22, cap. 29.

nem factum accipimus. Quod non ita intelligendum est, quasi homo non dicatur imago Dei, cum dicat Apostolus, « Vir quidem non debet velare caput, cum » sit imago et gloria Dei¹: » sed dicitur etiam ad imaginem Dei, quod Unigenitus non dicitur, qui tantummodo imago est, non ad imaginem.

LII. De eo quod dictum est, « Pœnitet me fecisse hominem². »

LIII. De auro et argento, quod Israëlita ab Ægyptiis acceperunt³.

LIV. De eo quod scriptum est, « Mihi est autem adhærere Deo, bonum est⁴. » Ubi quod dixi, *Quod autem est omni anima melius, id Deum dicimus*, magis dici debuit, omni creato spiritu melius.

LV. De eo quod scriptum est, « Sexaginta sunt reginæ, » octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus⁵. »

LVI. De annis quadraginta-sex ædificati templi.

LVII. De centum quinquaginta-tribus piscibus.

LVIII. De Joanne Baptista.

LIX. De decem virginibus.

IX. « De die autem et hora nemo scit, neque Angeli » cœlorum, neque Filius hominis, nisi Pater solus⁶. »

LXI. De eo quod scriptum est in Evangelio, turbas Dominum in monte pavisse de quinque panibus⁷. Ubi quod dixi, *duos pisces duas illas significare personas, regiam scilicet et sacerdotalem, ad quas etiam sacrosancta illa unctio pertinebat*, dicendum potius fuit, maxime pertinebat, quoniam unctos aliquando legimus et Prophetas. Item quod dixi, « Lucas qui tanquam

¹ 1 Cor. xi, 7. — ² Gen. vi, 6, 7. — ³ Exod. iii, 22; xi, 2. et xii, 35. — ⁴ Psal. xxii, 28. — ⁵ Cant. vi, 7. — ⁶ Matth. xxiv, 36. — ⁷ Id. xiv, 18, et Joan. vi, 10.

ascendentem post abolitionem peccatorum sacerdotem Christum insinuavit, per Nathan ascendit ad David¹; quia Nathan propheta missus erat, » cuius correptione David ipsius peccati abolitionem pœnitendo impetravit, non sic accipiendum est tanquam ipse fuerit Nathan propheta, qui filius David: quia nec hęc dictum est, quia ipse propheta missus erat, sed dictum est, « Quia Nathan propheta missus erat, » ut mysterium non in eodem homine, sed in eodem nomine intelligatur.

LXII. De eo quod scriptum est in Evangelio, quod « Baptizabat Jesus plures quam Joannes, quamvis ipse » non baptizaret, sed discipuli ejus². » Ubi quod dixi, *Eatro ille cui dictum est, » Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso³; » qui nec ipsum baptismum acceperat*: hoc quidem et alios ante nos rectores sanctæ Ecclesiæ posuisse in suis litteris invenimus⁴; sed quibus documentis satis possit ostendi quod non fuerit baptizatus ille latro, ignoro. De qua re in posterioribus quibusdam opusculis nostris diligentius disputatum est, maxime in eo quod ad Vincentium Victorem *de animæ origine*⁵ scripsimus.

LXIII. De Verbo.

LXIV. De muliere Samaritana⁶.

LXV. De resurrectione Lazari⁷.

LXVI. De eo quod scriptum est, « An ignoratis, fratres, » scientibus enim Legem loquor, quia Lex dominatur homini, in quantum tempus vivit⁸? » usque ad eum locum in quo scriptum est, « Vivificabit et mortalia » corpora vestra per inhabitantem spiritum ejus in vo-

¹ Luc. iii, 25. — ² Joan. iv, 1. — ³ Luc. xxiv, 43. — ⁴ Inter eos Cyr. epist. 73 ad Jub. — ⁵ Lib. 3 de An. orig. c. 9. — ⁶ Joan. iv, 7. — ⁷ Id. xi, 43. — ⁸ Rom. vii, 1.

» bis¹. » Ubi illud quod ait Apostolus : « Scimus autem » quia Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum : » exponere volens, dixi, « Id est carni consentio, nondum » spiritali gratia liberatus² : » quod non sic accipiendum est, quasi spiritalis homo jam sub gratia constitutus, etiam de se ipso non possit hoc dicere, et cætera usque ad eum locum ubi dictum est : « Miser ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus³ ? » quod postea didici, sicut jam sum ante confessus. Rursus exponens quod ait Apostolus : « Corpus quidem mortuum est » propter peccatum⁴. » *Mortuum*, inquam, *corpus dicit, quandiu tale est, ut indigentia rerum temporalium molestat animam.* Sed multo melius mihi postea visum est, ideo mortuum corpus dictum, quod habeat jam moriendi necessitatem, quam non habuit ante peccatum.

LXVII. De eo quod scriptum est : « Existimo enim » quod indignæ sint passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis⁵ : » usque ad id quod dictum est : « Spe enim salvi facti sumus. » Ubi cum exponerem quod scriptum est, « Et ipsa creatura » liberabitur a servitute interitus ; » dixi, *Et ipsa creatura, id est, ipse homo, cum jam signaculo imaginis propter peccatum amisso remansit tantummodo creatura.* Quod non ita accipiendum est, quasi totum amiserit homo quod habebat imaginis Dei. Nam si omnino non amisisset, non esset propter quod diceretur, « Reformamini in novitate mentis vestræ⁶. » Et, « In eadem imaginem transformamur⁷. » Sed rursus si totum amisisset, nihil maneret unde diceretur, « Quanquam in » imagine ambulet homo, tamen vane conturbatur⁸. »

¹ Rom. vii, 11. — ² Ibid. 14. — ³ Ibid. 24. — ⁴ Id. viii, 10. — ⁵ Ibid. 19. — ⁶ Rom. xii, 2. — ⁷ I Cor. iii, 18. — ⁸ Psal. xxxviii, 7.

Item quod dixi, *spiritaliter summos Angelos vivere, infimos vero animaliter* : audacius dictum est de infimis quam ut possit vel Scripturis sanctis, vel ipsis rebus ostendi : quia et si forsitan potest, difficillime potest.

LXVIII. De eo quod scriptum est, « O homo, tu quis » es, qui respondeas Deo¹ ? » Ubi dixi, *Quia etiamsi levioribus quisque peccatis, aut certe quamvis gravioribus et multis, tamen magno gemitu et dolore pœnitendi misericordia Dei dignus fuerit, non ipsius est, qui si relinqueretur, interiret ; sed miserentis Dei, qui ejus precibus doloribusque subvenit. Parum est enim velle, nisi Deus misereatur ; sed Deus non misereatur qui ad pacem vocat, nisi voluntas præcesserit ad pacem.* Hoc dictum est post pœnitentiam. Nam est misericordia Dei etiam ipsam præveniens voluntatem, quæ si non esset, non prepararetur voluntas a Domino. Ad eam misericordiam pertinet et ipsa vocatio, quæ etiam fidem prævenit. De qua Paulo post cum agerem dixi, *Hæc autem vocatio quæ sive in singulis hominibus, sive in populis atque in ipso genere humano per temporum opportunitates operatur, altæ et profundæ ordinationis est. Quo pertinet etiam illud ; « In utero » sanctificavi te². » Et, « Cum esses in renibus patris tui, » vidi te. » Et : « Jacob dilexi, Esaü autem odio habui³. » Quamvis testimonium illud, « Cum esses in renibus patris tui, vidi te ; » unde mihi tanquam scriptum sit, occurrerit, nescio.*

LXIX. De eo quod scriptum est : « Tunc et ipse Filius » subjectus erit ei qui illi subjecit omnia. »

LXX. De eo quod Apostolus dicit : « Absorpta est » mors in victoriam : ubi est, mors, contentio tua ? ubi

¹ Rom. ix, 20. — ² Jerem. i, 5. — ³ Rom. ix, 12, et Malach. i, 2 et 4.

» est, mors, aculeus tuus ? Aculeus autem mortis peccatum, virtus vero peccati lex ¹. »

LXXI. De eo quod scriptum est : « Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi ². »

LXXII. De temporibus æternis.

LXXIII. De eo quod scriptum est : « Et habitu inventus ut homo ³. »

LXXIV. De eo quod scriptum est in Epistola Pauli ad Colossenses : « In quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum, qui est imago Dei invisibilis ⁴. »

LXXV. De hæreditate Dei.

LXXVI. De eo quod apostolus Jacobus dicit : « Vis autem scire, o homo inanis, quia fides sine operibus otiosa est ⁵ ? »

LXXVII. De timore, utrum peccatum sit.

LXXVIII. De pulchritudine simulacrorum.

LXXIX. Quare magi Pharaonis fecerunt miracula quædam, sicut Moyses famulus Dei ⁶.

LXXX. Adversus Apollinaristas.

LXXXI. De quadragesima et quinquagesima.

LXXXII. De eo quod scriptum est : « Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit ⁷. »

LXXXIII. De conjugio in eo quod Dominus ait : « Si quis dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis ⁸. » Hoc Opus sic incipit : *Utrum anima a se ipsa sit.*

¹ 1 Cor. xv, 54, 55. — ² Galat. vi, 2. — ³ Philip. ii, 7. — ⁴ Coloss. i, 14. — ⁵ Jacob. ii, 20. — ⁶ Exod. vii, 22. — ⁷ Hebr. xii, 6. — ⁸ Matth. xix, 9.

CAPUT XXVII.

De Mendacio liber unus.

ITEM *de Mendacio* scripsi librum, qui etsi cum aliquo labore intelligitur, habet tamen non inutilem ingenii et mentis exercitationem, magisque moribus ad veriloquium diligendum proficit. Hunc quoque auferre statueram de opusculis meis, quia et obscurus et anfractuosus, et omnino molestus mihi videbatur, propter quod eum nec edideram. Deinde cum postea scripsissem alterum, cujus titulus est, *Contra Mendacium*, multo magis istum non esse decreveram et jusseram, sed non est factum. Itaque in ista retractatione opusculorum meorum cum eum incolumem reperissem, etiam ipsum retractatum manere præcepi : maxime quia in eo nonnulla sunt necessaria, quæ in illo altero non sunt. Propterea vero illius inscriptio est, *contra Mendacium* : istius autem, *de Mendacio* : quoniam per illum totum oppugnatio est aperta mendacii ; istius autem magna pars in inquisitionis disputatione versatur. Ad eundem tamen finem uterque dirigitur. Hic liber sic incipit : *Magna quæstio est de mendacio.*